

Raymond
Hausoul

Ziekte door zonden?

Een vraag van de discipelen

Als Jezus met zijn discipelen in de buurt van een blindgeborene komt, vragen ze Hem nieuwsgierig wie verantwoordelijk is voor de blindheid: 'Rabbi, hoe komt het dat hij blind was toen hij geboren werd? Heeft hij zelf gezondigd of zijn ouders?' (Joh. 9:2). Ik wil de vraag naar de relatie tussen ziekte en zonden verkennen vanuit het getuigenis van de evangeliën.

Eigen zonde oorzaak van ziekte?

In het Oude Testament worden hongersnood, oorlog, ballingschap en sommige ziekten als oordelen van God gezien, die volgen op ongehoorzaamheid van het volk (vgl. Lev.26:14-39; Deut.28:15-68). Daarnaast is er verder nog te denken aan tering, koorts, pest, onvruchtbaarheid, misgeboorte en de zweren van Egypte. Voorbeelden van deze oordelen zien we terug bij Mirjam, Gehazi en Uzzia, die na hun zonde melaats worden (Num.12:10; 2Kon.5:27; 15:5). Dat bracht joden in latere tijden er toe om ziekte te zien als het gevolg van een bepaalde zonde in het leven van de zieke. De Jeruzalemse Targum schrijft bij Deut.21:20: 'Wij ouders overtraden Jahwehs woord, om die reden kregen we deze onhandelbare en rebelse zoon'. In de Babylonische Talmoed vernemen we: 'Wegens drie overtredingen sterven vrouwen op het kraambed: doordat ze zondigen: (1) tijdens de menstruatie; (2) bij het wegen van het deeg voor het spijsoffer en (3) door het onzorgvuldig aansteken van de sabbatslichten' (b. *Shabbat* 31b). De rabbijnen stelden verder in hun commentaar op Ruth dat overspel tijdens de zwangerschap een vroege dood van het ongeboren kind teweeg bracht

(*Midrash Rabba: Ruth* 6.4). Sommigen van hen stelden zelfs dat het mogelijk was te zondigen in de moederschoot (*Midrash Rabba: Leviticus* 27).

Velen kozen er zodoende voor om in het geval van ziekte als eerste op zoek te gaan naar de zonde die de betreffende ziekte veroorzaakte. In bepaalde gevallen was dat een gangbaar gebruik geworden. Wie ziek was, had iets misdaan en dat moest *als eerste* worden ontdekt en worden opgeruimd. In de Bijbel komen we deze prioriteit echter alleen tegen bij de vrienden van Job en de bewoners van Malta (Hand. 28:4).

Zij worden met ziekte geconfronteerd en beginnen meteen te zoeken naar de betreffende zonde die de oorzaak van de ziekte moet zijn. In beide situaties gaat het om een gedachte van niet-Israëlieten die later wordt ontkracht. Dat de joodse discipelen van Jezus de ziekte van de blindgeborene rechtstreeks in relatie brengen met zonde is op zich dus niet vreemd. Dat ze er voor kiezen om te beginnen bij de zonde en zich af te vragen of de blindgeborene zelf of zijn ouders hebben gezondigd, is in de Bijbel wel uniek voor een Israëliet. Hierin volgen ze de logica van de bovengenoemde niet-Israëlieten. Dat dit uniek is wordt weinig benadrukt. Gemakkelijk wijzen christenen in zulke gevallen naar het boek Job als bewijs voor een bijbelse vergeldingsgedachte. Maar opnieuw: het zijn enkel Jobs vrienden (uit heidense gebieden) die deze vergeldingsgedachte bij ziekte vermelden. Job zelf verwerpt zo'n denken in zijn specifieke geval. Het zijn de vrienden die vanuit hun eigen theologie over God spreken. Aan het einde van het Bijbelboek vernemen we van de HEER zelf dat dit soort denkbeelden, dat de vrienden van Job hebben, fout zijn. Tegen Jobs

vriend Elifaz zegt God dan: 'Ik ben in woede ontstoken tegen jou en je twee vrienden, omdat jullie niet juist over Mij hebben gesproken, zoals mijn dienaar Job' (Job 42:7).

Geen antwoord

De gedachtegang van de discipelen bij de ontmoeting met de blindgeborene wordt niet expliciet door Jezus beantwoord (Joh. 9:3). Jezus zoekt niet naar de zonde die de oorzaak zou zijn van de blindheid. Daarmee verwerpt Hij de opvatting dat *elke* ziekte een goddelijke vergelding moet zijn. Ziekte kan het gevolg zijn van zonde, maar we mogen niet veronderstellen dat ziekte altijd het gevolg is van een persoonlijke zonde. Het nadenken over de causale oorzaak van een ziekte gebeurt niet alleen bij de apostelen. Het lijkt voor mensen normaal te zijn om telkens weer te zoeken naar de logische verklaringen voor iemands ziekte. Wie de juiste diagnose kent, kan immers het juiste medicijn aanreiken. Daarom komen we deze zoektocht naar de oorzaak van de ziekte ook vandaag nog tegen in talrijke religies en filosofieën. Lijden en ziekte worden opgevat als het resultaat van de eigen ongehoorzaamheid aan de goden of het metafysische. Die vraag naar de oorzaak of het waardoor, die de discipelen bij de blindgeborene stellen, verneem je ook tegenwoordig nog onder christenen. Het is gemakkelijk te stellen dat na veel gebed de ziekte een gevolg moet zijn van een persoonlijke zonde die de zieke beging en niet heeft opgebiecht. De vrienden van Job kozen voor die benadering, toen ze naast het bed van hun zieke vriend stonden. En de discipelen deden hetzelfde toen ze tegenover de blindgeborene stonden: 'Rabbi, wie heeft er gezondigd?', 'Was de blindheid te wijten aan de blindgeborene zelf of waren het zijn ouders die hem met dit euvel opscheepten?' Enige vorm van pastorale bewogenheid in hun spreken was in deze situaties ver te zoeken.

Niet de oorzaak, maar het doel

Bij het lezen van het verhaal van de blindgeborene in Johannes 9 valt op dat Jezus geen

volledig antwoord geeft op de vraag van de discipelen. Het waarom van de ziekte blijft onbeantwoord. Nergens maakt Jezus ook maar één verbinding tussen de zieke en zijn persoonlijke zonde of roept Hij de zieke ertoe op zijn zonden te belijden. De oorzaak van de blindheid doet in dit geval niet ter zake bij Jezus.

Jezus houdt zich bij deze gebeurtenis niet bezig met het verleden. Hij richt alle aandacht op het heden. We zien dat al meteen in zijn antwoord op de vraag van de discipelen: "Hij niet en zijn ouders ook niet," was het antwoord van Jezus, "maar Gods werk moet door hem zichtbaar worden" (Joh.9:3). De *Herziene Statenvertaling* vertaalt het vers als volgt: 'Jezus antwoordde: Hij heeft niet gezondigd en zijn ouders ook niet, maar *dit is gebeurd*, opdat de werken van God in hem geopenbaard zouden worden.' Hierbij is het van belang te beseffen dat de cursieve toevoeging 'dit is gebeurd' van de vertalers afkomstig is. Ze plaatsen deze woorden cursief, want ze staan niet in de Griekse brontekst. Nadeel van deze toevoeging is dat daardoor de gedachte kan ontstaan dat de blindheid door God is gewild om nu de genezing zichtbaar te maken. De tekst ondersteunt die gedachte echter niet. Het zou daarom beter zijn geweest als de vertalers de toevoeging in de tegenwoordige tijd hadden weergegeven: 'dit gebeurt'. Niet de blindheid, maar de genezing die de discipelen gaan waarnemen, gebeurt ter verheerlijking van God. Dat betekent uiteraard niet dat een ongezonde levensstijl je niet ziek kan maken. Elk weldenkend mens beseft dat je levensstijl voor een groot deel je gezondheid bepaalt. Sport, regelmatige ontspanning en gevarieerd eten zijn van groot belang voor je lichaam. Wie zich alleen maar tegoed doet aan suikergoed of vetigheid, zal daar de consequenties van ondervinden. Wat in de evangeliën opvalt, is dat bij de genezingen die Jezus verricht de directe relatie tussen ziekte en zonde niet aan bod komt. Nergens spreekt Jezus een zieke concreet aan op een specifieke zondige wandel die tot de betreffende ziekte leidde. Ook bij de blindgeborene zwijgt Jezus hierover. Wel gebeurt het dat Hij de

genezen verlamde uit Bethesda nadien berispt en wijst op zijn levenskeuzes.

Een bloedbad en een toren

In het vraagstuk of Jezus een duidelijke relatie ziet tussen zonde en lijden, vinden we het enige expliciete antwoord in Lucas 13:1-5. In dit tekstgedeelte is er, in een reflectie over zonde en leed, sprake van twee grote rampen, waar- bij meerdere mensen om het leven kwamen. We lezen over de eerste ramp: 'Er waren op dat moment ook enkele mensen aanwezig die hem vertelden over de Galileeërs van wie Pilatus het bloed vermengd had met hun offers. Hij zei tegen hen: "Denken jullie dat die Galileeërs grotere zondaars waren dan alle andere Galileeërs, omdat ze dat ondergaan hebben? Zeker niet, zeg Ik jullie, maar als jullie niet tot inkeer komen, zul je allemaal op dezelfde wijze omkomen"' (vs.1-3).

Het is onduidelijk naar welke gebeurtenis Jezus hier exact verwijst. Hoewel geen andere geschiedschrijver deze gebeurtenis vermeldt, is de situatie echter niet onvoorstelbaar. Vooral de bloedige conflicten die dikwijls tussen de Romeinen en de bevolking in Israël voorkwamen, wijzen op de mogelijkheid ervan. Met een verwijzing naar deze gebeurtenis stelden sommige joden dat deze Galileeërs grotere zondaars waren dan de anderen. Maar Jezus ontkent die gedachte in dit geval. Wat er met deze Galileeërs gebeurde, was niet Gods straf. Voorzichtigheid is geboden in het verbinden van bepaalde gebeurtenissen met bepaalde zonden.

Meteen hierop verwijst Jezus naar een tweede ramp die zich blijkbaar recent voordeed: 'Of die achttien die stierven doordat de Siloamtoren op hen viel – denken jullie dat zij schuldiger waren dan alle andere mensen die in Jeruzalem wonen? Zeker niet, zeg Ik jullie, maar als jullie niet tot inkeer komen, zul je allemaal net zo sterven als zij' (vs.4-5). Evenals bij de vorige gebeurtenis, ontbreken ook hier verdere gegevens vanuit de geschiedenis. Bij de achttien mensen die om het leven komen, gaat het hoogstwaarschijnlijk om werkers die in naam van de bezetter aan de to-

ren moesten werken. In elk geval ontkent Jezus ook bij deze situatie dat persoonlijke zonde de basis is van het leed.

Voor Jezus' toehoorders was dit niet vanzelfsprekend. Evenals de heidenen probeerden ook zij een logica te ontwikkelen die bij leed wees op de eigen schuld van de betrokkene. Men probeerde te achterhalen welke zonde iemand gedaan had. Op die wijze ontstond er een formeel strafregister voor individuele zonden. De omvang van het leed bepaalde de schuld. Uit bijbelteksten werd bijvoorbeeld indirect geconcludeerd dat wie melaats was, zich aan hoogmoed schuldig had gemaakt (vgl. Num.12:10; 2Kon.5:27; 2Kron.26:19). Die conclusie staat echter niet in deze teksten en dient te worden gezien als menselijke hypothesen.

Tragedie en zonden

Jezus keert zich in Lucas 13:1-5 tegen het denken dat rampspoed automatisch verbindt met ondeugd. Tragedie is niet noodzakelijk verbonden met zonden in iemands leven. Tragedie laat de kwetsbaarheid van het leven in de gevallen schepping zien en roept op tot een keuze voor Gods verlossing. Ondanks dat Jezus in de evangeliën geen relatie legt tussen persoonlijke zonden en ziekte, mogen we vanuit die observatie ook niet concluderen dat ziekte nooit een oordeel van God is. Zo'n conclusie zou indruisen tegen Gods eigen uitspraak over zichzelf: 'Zie het toch in: Ik ben de enige, naast Mij is er geen andere God. Ik laat sterven, Ik geef leven, Ik sla wonden en Ik genees. Wanneer Ik mijn macht laat gelden is er niemand die redding bieden kan' (Deut. 32:39). Met deze woorden stelt God dat Hij er persoonlijk voor kan kiezen om iemand met ziekte te straffen. Zowel het Oude als Nieuwe Testament getuigen hiervan. En dit getuigenis komt ook voor in de evangeliën, als we denken aan Zacharias de priester die met stomheid wordt geslagen (Lucas 1), aan Ananias en Saffira en koning Herodus Agrippa die door God met een gewelddadige dood gestraft wordt (Hand. 5:1-10; 12:20-23). Al deze personen zijn tijdens het voorval echter voldoende op de

hoogte van Gods verwachtingen. Zacharia, Ananias en Saffira zijn gelovigen en Agrippa is als koning op de hoogte van de joodse godsdienst. Ze wisten alle drie wat de oorzaak van de straf was waarmee God hen sloeg. Een extra zoektocht naar de bewuste zonde achter de ziekte was niet nodig.

Conclusie

Concluderend stellen we vast dat de gedachte dat alle ziekte te wijten is aan Gods oordeel over persoonlijke zonden, waarvan de zieke geen weet heeft, geen ondersteuning vindt in de evangeliën. Als God ziekte in de Bijbel

gebruikt om een mens tot omkeer te brengen, dan weet de zieke dat. Ik stel daarom vast dat er geen voorbeeld in de Bijbel te vinden is waar de zieke eerst allerlei raadgevers nodig heeft om te ontdekken voor welke persoonlijke zonde de ziekte een straf is. Anderzijds lezen we wel dat Paulus de ziekte in de gemeente van Korinthe met de zondige omgang tijdens de tafel van de Heer verbindt (1Kor.11:20-30), dat Jakobus wijst op het belijden van de zonden in de omgang met ziekte en genezing (Jak.5:13-16) en dat Jezus Christus tegen de gemeente in Tyatira zegt dat Hij de valse profetes Izebel ziek zal maken (Op.2:22). Dit blijft staan, maar ook blijft staan dat het bijbelse getuigenis ons oproept tot voorzichtigheid in het trekken van conclusies uit het leed van een zieke.

Ik stel vast dat er geen voorbeeld in de Bijbel te vinden is waar de zieke eerst allerlei raadgevers nodig heeft om te ontdekken voor welke persoonlijke zonde de ziekte een straf is.

